

PRESSENS
FAGLIGE UTVALG

PFU-SAK NR. 255/14

KLAGER: Elina Melteig p.v.a. iGEM-laget med veileder
ADRESSE: Universitetet i Oslo, Blindernveien 31, 0371 Oslo
PUBLIKASJON: Universitas (papir og nett)
PUBLISERINGSDATO: 27.08.2014
STOFFOMRÅDE: Forskning
SJANGER: Nyhetsartikkel
SØKERSTIKKORD: Tittelbruk, premisser, saklighet og omtanke, bildebruk
REGISTRERT: 03.09.2014
BEHANDLET I PFU:
BEHANDLINGSTID:
KLAGEGRUPPE: Offentlig ansatt/student
PFU-KONKLUSJON:
HENVISNING VVPL.:
OMTALE/ANONYM.:
MERKNADER:

SAMMENDRAG:

Universitas publiserte **onsdag 27. august 2014** en nyhetsartikkel som omhandlet UiO-studenter som deltok i en internasjonal forskerkonkurrans i biovitenskap. På forsiden ble artikkelen presentert slik: **«STUDENTER SKAL KONKURRERE I «FARLIG» FAG: Byggeklusser kan bli bioterror»,** illustrert med et bilde av et plastikklokk med bokstavene **«iGEM-UiO».**

Inne i avisen stod tittelen **«Frykter ny bioterror-trussel»** og ingressen:

«Ny genteknologi kan misbrukes av terrorister. – Bioterrorisme kan komme fra forskningsmiljøet selv eller fra studenter, advarer Sissel Rogne i Bioteknologirådet.»

Brødteksten startet slik:

- Det er litt som å bygge lego, bare med gener istedenfor legoklusser, sier student Vilde Olsson.

I artikkelen omtales sju studenter som deltok i konkurransen med navnet iGEM. De hadde brukt sommerferien til å forske i håp om å vinne. Det var evnen til å være nytenkende og skape et produkt som var til nytte for samfunnet, som skulle premieres.

«- Prosjektet vårt er å sette sammen byggeklussene og danne DNA-strukturer med

nye egenskaper, forklarer student Håkon Høgseth. «Byggekløssene» studentene bruker i konkurransen kalles biobrikker, og er egentlig DNA-sekvenser med ulike egenskaper.»

Under mellomtittelen «- Fare for bioterrorisme» uttalte direktør i Bioteknologirådet Sissel Rogne seg om konkurransen:

«iGEM bidrar til å sette søkelys på viktige problemer innen bioteknologifeltet. For teknologien bak kan vise seg å bli svært farlig dersom den havner i gale hender. [...] Med riktig utstyr kan man lage smittefarlige bakterier eller virus. Rogne mener bioterrorisme er en av de store utfordringene til fagfeltet. [...] - Bioterrorisme kan komme fra forskningsmiljøet selv eller fra studenter, og det er en utfordring å ha oversikt over alle mennesker som ferdes på slike store området, sier Rogne.»

I tillegg til biologisk kunnskap fremhevet Rogne respekt for faget:

«- Man får uhorvelig mange muligheter når man har tilgang på så mye materiale. Nettopp på grunn av de mange mulighetene må de som jobber med dette føle et visst ansvar for å drive etisk forskning. Prosjekter som iGEM bidrar til dette, sier direktøren.»

Også Paul Grini, førsteamanuensis ved Institutt for biovitenskap ved UiO, uttalte seg.

«Han mener det er mennesker - ikke teknologi - som skaper problemer, og at faren i realiteten ikke er så veldig stor. - Det er klart det blir lettere å produsere biologiske våpen med den nye teknologien. Men forskningen på dette området foregår i svært kontrollerte former, og veien er heldigvis lang fra en syntetisk DNA-tråd til et aktivt fungerende virus, sier Grini.»

Til slutt i artikkelen:

«Forskerspirene gleder seg til det de kaller «VM i biokjemi», men innser at fagfeltet står overfor store utfordringer. De er likevel ikke veldig bekymret for bioterrorisme - enn så lenge. - Det krever en del kunnskap, men denne kunnskapen er jo ikke veldig vanskelig å få tak i. Antibiotikaresistente bakterier er jeg nok mer redd for, sier student Elina Melteig.»

Artikkelen var illustrert med et større bilde av tre navngitte studenter inne på laboratoriet. En av studentene hadde hijab. Selve prosjektet iGEM ble også omtalt i en faktaboks, der det blant annet stod:

«Har som mål å bidra til å bygge et fagmiljø som forvalter biologisk teknologi på en trygg og samfunnsnyttig måte.»

KLAGEN:

Klager er Elina Melteig på vegne av resten av iGEM-laget og veileder Paul Grini.

Klagen gjelder både papiravisen og artikkel på nett. Nettutgaven ble imidlertid endret etter at klager tok kontakt med avisen, blant annet ble ett av bildene fjernet.

Om bakgrunnen for artikkelen skriver klager: «Vi tok kontakt med Universitas fordi vi ønsket oppmerksomhet rundt prosjektet vårt. [...] Premissene for intervjuet ble avtalt på telefon, og det var klart for oss, som avtalte dette, at vi skulle snakke om iGEM-prosjektet. Dette var også hovedinntrykket etter intervjuet, ettersom mesteparten av tiden intervjuet varte ble brukt til å snakke om iGEM, prosjektet vårt, og potensielle (positive!) muligheter med syntetisk biologi. Vi fikk riktignok et spørsmål helt til sist om bioterrorisme og om det faget kunne være farlig. Vi svarte at det innenfor iGEM-prosjektets rammer ikke er mulighet for terrorisme.»

Det opplyses videre at klager fikk sitatsjekk, men «Denne sitatsjekken viste imidlertid kun sitatene, og ikke konteksten.» Klager reagerte derfor sterkt på at avisens forside, tittel, uthevede sitatene og ingress «gir et helt klart inntrykk av at vi studenter er potensielle terrorister og at syntetisk biologi kan være farlig.» Det reageres på koblingen mellom bioterror og iGEM.

Videre reageres det på bildebruken: «Slik vi ser det er bildene tatt i iGEM-sammenheng og har derfor ingenting med overskriften og bioterror å gjøre. Det ble i tillegg tatt flere bilder av oss på lab, blant annet med hele laget. Vi stiller oss undrende til at de har valgt bildet hvor den jenta på laget som bruker hijab er i fokus, koblet med overskriften «frykter ny bioterror-trussel». Dette har vært spesielt stigmatiserende og belastende for henne. Særlig med tanke på at samtlige riksmidier i samme tidsrom har overskrifter med "terror" i seg samtidig som det er koblet til islam. At dette bildet sammen med denne overskriften antyder at liknende koblinger kan gjøres til denne jenta er noe som vi mener er svært alvorlig.»

Klager viser til følgende punkter på Vær varsom-plakaten. Det skrives:

«3.3. Premissene for intervjuet var noe helt annet enn den endelige artikkelen. Vi ville aldri ha stilt opp i en artikkel om bioterrorisme, helt enkelt fordi dette ikke har noe med vårt prosjekt, eller oss, å gjøre. Sitatsjekken stemte heller ikke overens med hva som faktisk ble skrevet. (sitatsjekk vedlagt).

3.7. Meningsinnholdet er noe helt annet enn overskriftene antyder. Leser man artikkelen ser man at både Sissel Rogne og Paul Grini mener at iGEM foregår i kontrollerte former og at det bidrar til å drive med etisk forskning. Uthevede sitater og overskrifter gir et annet inntrykk.

4.1. Slik vi ser det er det her blandet sammen to saker som ikke egentlig har noe med hverandre å gjøre. Bioterror og iGEM er to vidt forskjellige temaer.

4.4. Overskriften i denne artikkelen, samt forsiden, antyder langt alvorligere innhold enn det det faktisk er rom for å hevde i artikkelen.

4.7. Både terrorisme og planlegging av terrorisme er ulovlige og straffbare handlinger. Det er på ingen måte greit at vi blir avbildet med en antydning om at dette er noe vi driver med.

4.10. Bildene av oss er tatt under premissene av at dette er en sak om vårt prosjekt. Det er ikke greit for oss at de brukes i en sak om bioterror. Tre av lagets medlemmer er gjenkjennelige på bildet, og bildeteksten inneholder våre navn.

4.12. Det er, slik vi ser det, ikke vist noen aktsomhet for bruk av bilder. For det første er bildet tatt under andre premisser. For det andre antyder overskriften at vi holder på med noe

straffbart, samtidig som vi er fullt gjenkjennelige. For det tredje kunne de ha valgt et bilde av alle på laget – eller ingen. Eller rett og slett unngått å bruke bilde av en med hijab i en situasjon som gir assosiasjoner til terror i andre land.»

FORSØK PÅ MINNELIG LØSNING:

Partene har vært i kontakt med sikte på å løse saken i minnelighet, uten at dette har ført fram.

TILSVARSRUNDEN:

Universitas avviser klagen. Det vises til at iGEM utelukkende omtales i positive ordelag, og avisen kan ikke forstå at artikkelen skal vekke så sterke reaksjoner: «Vi har gjort det svært tydelig i saken at bioterrortrusselen dreier seg om potensielle problemer innen fagfeltet som helhet, og ikke gjennom iGEM. I saken trekkes derimot iGEM frem som et prosjekt som kan motvirke slik misbruk av teknologi, og prosjektet omtales utelukkende i positive ordelag.»

Det anføres at sitatsjekken ble gitt på vanlig måte. «Kildene har fått sitatsjekk på alt de ønsker å få sitatsjekk på. [...] I ett av sitatene har én setning falt ut av sitatsjekken, men kom likevel med i saken. Det vil vi beklage. Setningen, [...], endrer imidlertid ikke meningsinnholdet i sitatet, men er med på å utdype klagers poeng.»

Universitas viser også til kontakt med klager etter publiseringen: «Etter å ha blitt kontaktet av Elina Melteig valgte vi å fjerne ett av bildene fra nettsaken som viser studenter. Vi mener fortsatt at vi var i vår fulle rett til å bruke bildet. Vi tok det likevel ned, fordi vi ble fortalt at det skapte ubehageligheter for de avbildede studentene. [...] Etter diskusjon med klager ble vi enige om å trykke en presisering i neste nummer av Universitas, hvilket vi gjorde. Vi mener det går klart og tydelig frem av saken at iGEM ikke kan kobles til bioterror, men valgte likevel å trykke en presisering der dette poenget ble gjentatt for å være imøtekommende overfor klager. I samme utgave trykket vi klagers leserinnlegg om saken, som vi viet en hel side til. Leserinnlegget ble besvart med en kortfattet kommentar i den påfølgende utgaven.» Klager hadde imidlertid krav til at Universitas skulle skrive at avisen har brutt god presseskikk, noe avisen avviste.

Om punkt 3.3., skriver avisen: «Det er riktig at vi ble kontaktet av iGEM-laget og at dette var utgangspunktet for artikkelen. Vi har imidlertid aldri inngått noen avtale om å begrense artikkelen til kun å dreie seg om konkurransen klager deltar i. I arbeidet med artikkelen ble Sissel Rogne i Bioteknologirådet intervjuet som kilde. Hun fortalte da om mulige farer ved fagfeltet syntetisk biologi. Vi anså dette som interessant, og som noe vi ville ha med i saken. Dette ble kildene gjort oppmerksomme på, og flere av kildene fra iGEM har fått spørsmål om bioterror som de har besvart i en intervjusituasjon. [...] Dersom klager ikke ønsket å uttale seg om bioterror, hadde hun rikelig anledning til å si fra underveis. Slik vi ser det, er det altså vinklingen på artikkelen som skaper misnøye. Vinklingen på en artikkel må vi som en uavhengig redaksjon selv stå fritt til å velge.»

Om punkt 3.7. «Klager skriver selv at både Paul Grini og Sissel Rogne trekker frem at konkurransen foregår i kontrollerte former. Det er en korrekt gjengivelse av meningsinnholdet til begge kildene. Hele meningsinnholdet til samtlige kilder kan imidlertid ikke gjengis i ingress, tittel og uthevede sitater. For øvrig kan vi ikke se at klager faktisk

bestrider at meningsinnholdet i noen av sitatene ikke er gjengitt på korrekt vis.»

Om 4.1.: «Det finnes ingen usaklig sammenblanding av iGEM og bioterror i artikkelen. Artikkelen peker på at bioterror er et potensielt problem innen syntetisk biologi som fagfelt. Det er saklig å fremheve iGEM, fordi det er en konkurranse innen fagfeltet som ifølge Sissel Rogne kan bidra til å motvirke problemet. Det er også slik prosjektet omtales i artikkelen. I artikkelen er det et tydelig skille mellom iGEM som prosjekt, og de mulighetene som ligger i syntetisk biologi som fagfelt.»

Om punkt 4.4. «Dekningen er god for tittelbruken både på front og i artikkelen. Titlene baserer seg på uttalelser fra direktør Sissel Rogne i Bioteknologirådet. Vi anser hun som en tung kilde innen saker om syntetisk biologi. Rogne forteller at bioterror er et potensielt stort problem innen bioteknologifaget. Igjen vil vi presisere at det går tydelig frem av artikkelen at dette dreier seg om fagfeltet som helhet, ikke iGEM som flere ganger trekkes frem som et prosjekt som kan skape en høynet etisk bevissthet i fagfeltet, og således kan motvirke denne form for teknologisk misbruk. Titlene er utformet på en generell måte, og anklager ikke noen spesifikke parter.»

Punkt 4.7.: «Det er ingen personer som anklages for straffbare handlinger i artikkelen.»

Punkt 4.10. «Det er riktig at bioterrortematikken var noe som dukket opp underveis i arbeidet med saken. Dette har vi gjort klart for kildene. Det gjenspeiles i at flere kilder fra iGEM-laget har fått spørsmål om bioterror, som de også svarer på, og som de har godkjent med sitatsjekk. Det må vi anse som en godkjennelse fra deres side. Kilder kan ikke diktere våre overskrifter, eller hvordan vi bygger opp sakene våre. Bildet er ikke benyttet i en annen sammenheng enn den opprinnelige.»

Punkt 4.12. «Vi mener også at det åpenbart fremgår av bildene at de avbildede studentene ikke er terrorister. Tittelen «Frykter nye bioterror-trussel» er generelt utformet, og den anklager ingen på bildet for å drive med terrorvirksomhet. Vi kan ikke se for oss at en leser, ut i fra vår sak, kan forestille seg at dette biologilaget ved UiO holder på med slike ting. Det er for oss åpenbart at en slik sak ville vært utformet på en helt annen måte. [...] Vi kan heller ikke se noe problematisk ved at vi har valgt å bruke et bilde av noen av iGEM-studentene, og ikke alle. Her ble det gjort en vanlig vurdering om hvilket bilde som stod seg best til saken. At en av studentene bruker hijab er heller ikke problematisk. Her mener vi tvert imot at det er viktig at vi behandler hun på lik linje med alle andre studenter. Det ville vært mer problematisk å ikke bruke bildet av studenten fordi hun bruker hijab.»

Klagerne skriver at de satte pris på avisens håndtering av saken i etterkant, men mener fremdeles at det er begått brudd på god presseskikk. Det vises til påstandene om at «bioterrorisme kan komme fra forskningsmiljøet selv eller fra studenter, og det er en utfordring å ha oversikt over alle menneskene som ferdes på slike store områder». [...] Universitetet blir nærmest beskyldt for å ikke ha kontroll over hvilke mennesker som ferdes på lab og at det tilbys «farlig fag». Dette er utsagn som får stå uimotsagt og som er med på å så tvil om hva det er vi holder på med.»

Videre: «At Universitas ikke har lovet at de ikke skulle skrive noe annet er riktig, men all annen kommunikasjon tilsa at artikkelen skulle handle om prosjektet. Derfor følte vi at vi var blitt lurt da vi leste resultatet. Vi ble ikke gjort oppmerksomme på at dette skulle handle om bioterror. Vi ble gjort oppmerksomme på at andre var blitt intervjuet, men ikke at dette

handlet om bioterror og vi hadde heller ingen anelse om hva de andre intervjuobjektene hadde sagt.» Studentene var overrasket da temaet "bioterror" kom opp som spørsmål.

Slik klager ser det blander Universitas iGEM og bioterror som setter klagerne i et dårlig lys: «Terror er straffbart. Å planlegge terror er straffbart. Å frykte at bioterror kan komme fra studenter samtidig som at vi er studentene som ellers omtales i saken, er det samme som å skrive at man frykter oss og dermed frykter at vi kan utføre straffbare handlinger. Det trekker våre motiver i tvil, til tross for at vi hele veien har understreket de positive sidene ved syntetisk biologi.»

Spesielt vises det til navn og bilde: «Dersom bildet skulle illustrere saken med studentprosjektet er vi med på at det brukes. Imidlertid opplever vi at dette er en sak om bioterror, en sak vi ikke ville latt oss intervjuet til. At vi fikk et spørsmål om bioterror under intervjuet tolket vi ikke som at saken ville handle om dette.»

Universitas mener det går tydelig frem av artikkelen at iGEM er trygt og ikke har noe med terrorisme å gjøre: «Det går et tydelig skille i saken mellom mulighetene i fagfeltet, og selve prosjektet iGEM. Titlene på forsiden og inni avisa dreier seg om fagfeltet som helhet, ikke deres prosjekt», skriver avisen. Universitetet blir overhodet ikke beskyldt for manglende kontroll. Tvert imot trekkes iGEM-prosjektet frem som et positivt bidrag.»

Videre: «Klager kan ikke forvente å få vite nøyaktig hvordan artikkelen skal vinkles før vi er i gang med saken. Tematikken rundt bioterror var noe som dukket opp underveis i arbeidet med saken. Dette ble kildene gjort oppmerksom på underveis. Klager og flere fra iGEM har fått spørsmål om dette, som de svarer på, og som de har godkjent. [...] Vinklingen på saken må vi selv kunne bestemme, og det er ingenting i veien for å endre denne underveis. Det er selvfølgelig trist å høre at klager følte seg lurert da hun så resultatet av artikkelen. Men det er ikke slik at klager kan «bestille» en sak av oss og få nøyaktig det resultatet hun ønsker.»